

A L'ALTRA BANDA DEL MÓN: VISIONS DE DONES, VEUS DE DONES

Claudia Fritsche,

Ambaixadora de Liechtenstein als Estats Units d'Amèrica

Pronunciaré el meu discurs en anglès, ja que és la llengua amb la qual treballo des de fa més de 12 anys. Primer de tot, voldria donar les gràcies a la senyora Triquell, presidenta de l'Associació de Dones d'Andorra. Estic molt agraïda que m'hagueu convidat a parlar en aquest Congrés. Recordo que us vaig conèixer, ara ja fa uns quants anys, a Nova York, en una de les visites per veure el vostre fill, l'Excel·lentíssim Senyor Juli Minoves Triquell.

Des que vaig tenir el plaer de servir al costat de l'Excel·lentíssim Senyor Ministre d'Afers Exteriors Juli Minoves Triquell a les Nacions Unides, he desitjat visitar el Principat d'Andorra. Fer realitat aquest desig mitjançant una conferència sobre la situació de la dona és senzillament la millor combinació que mai hauria pogut imaginar.

Per començar, m'agradaria dir —i aquí m'hauria de remuntar entre els anys 1990 i el 2002, durant els quals vaig servir com a ambaixadora de Liechtenstein a la seu de les Nacions Unides a Nova York— que sento una gran admiració pel vostre país des de fa molt de temps. Des de la meva experiència, i des de l'execució dels afers de política exterior a Liechtenstein, sé a quines limitacions han de fer front els països petits quan volen ser actius en l'escenari internacional. Acostumem a tenir restriccions de personal i de vegades també pressupostàries; les nostres missions, respecte de les ambaixades, són summament petites, i la major part de les vegades no hi ha manera d'afrontar totes les qüestions. Però juntament amb els representants del vostre país vaig poder veure que, a les Nacions Unides, els països petits no només hi tenen el lloc que els pertoca, sinó que també hi tenen veu. Si triem les nostres prioritats i si contínuament fem contribucions substantives en els àmbits que definim com les nostres prioritats, se'ns hi escolta. Podem ser la veu moral en una organització com les Nacions Unides. Als països petits normalment no se'ls pot acusar de tenir un ordre del dia amagat. A més, sovint no tenim les mateixes consideracions que els països mitjans o els més grans. Podem ser més flexibles i, en alguna ocasió, més directes en les qüestions crítiques. És en aquest sentit que els meus dotze anys a les Nacions Unides han suposat la meva experiència més enriquidora, professionalment parlant. Juntament amb Andorra, però també amb San Marino i Mònaco, que van esdevenir membres de les Nacions Unides poc després de la nostra admissió, ens vam incloure al mapa de l'ONU i vam coordinar la nostra feina molt rigorosament. Islàndia, Malta i Xipre ja eren llavors membres de l'ONU des de feia molt de temps. El Principat d'Andorra va tenir realment un gran impacte a l'Organització de les Nacions Unides, el pilar de la qual va ser col·locat pel primer ambaixador, l'Excel·lentíssim Senyor Juli Minoves Triquell.

Ja saben que vinc d'un país on les dones gaudeixen del dret de vot i el dret a ser elegides només des de fa poc temps, almenys en comparació amb la major part d'altres països. No els sorprendrà sentir que em vaig dedicar activament a aquest procés i, per aquest motiu, el Govern em va demanar que presidís la primera Comissió Nacional sobre la Igualtat entre Dones i Homes. No cal dir que em considero una feminista, i que espero pertànyer a la darrera generació d'aquest col·lectiu. Avui han sentit la Sra. Bernadette Kubik-Risch mentre explicava com ha evolucionat amb els anys la situació de la dona a Liechtenstein des que es va introduir el dret al vot de la dona. Hem recorregut un llarg camí. Les dones de Liechtenstein estan representades a la major part dels àmbits de la vida pública: tenim dones ministres i parlamentàries, estan representades a escala municipal, però encara estem lluny de tenir un equilibri ideal. Tots sabem que hi ha una gran diferència entre la introducció de mesures legals i un canvi en l'opinió pública i també personal.

Avui m'agradaria presentar-los unes reflexions sobre la dona, la pau i la seguretat; uns temes molt rellevants, tant ara com també durant els darrers anys. No obstant això, en vista del que està passant ara mateix, aquest tema té una importància particular.

L'augment de la cooperació i un paper més destacat de la dona en la diplomàcia preventiva, la resolució de conflictes i el manteniment de la pau són més necessaris que abans. Cap país o societat no pot garantir la seguretat de les persones i fer front a violacions massives dels drets humans. En una era de mundialització, la gent, els diners i les idees travessen les fronteres nacionals en un tancar i obrir d'ulls. Els valors comuns i l'ètica que desenvolupem per guiar les nostres interaccions els uns amb els altres —ja sigui com a estats, organitzacions o individus— són la millor garantia de la seguretat de les persones.

El món està patint un canvi massiu a escala mundial, provocat originalment pels terribles esdeveniments de l'11 de setembre i ara culminant amb la guerra contra l'Iraq. Els atacs terroristes de l'11 de setembre es van caracteritzar per una astúcia cruel i una indiferència absoluta per la vida humana; el canvi mundial que n'ha resultat és un canvi de por, inseguretat, i una amenaça creixent per als drets humans i les llibertats fonamentals. Estic segura que entendran que les reflexions que exposaré tot seguit es basen en els esdeveniments respectius dins de les Nacions Unides.

El compromís de les Nacions Unides en les operacions per la pau ha evolucionat des del manteniment de la pau, en el seu sentit tradicional, cap a unes operacions de suport per a una pau multidimensional. Tot i això, les consideracions de gènere en els processos de pau no s'han tractat de la forma adequada. És necessària la total comprensió de l'impacte que tenen els conflictes armats sobre les dones i les nenes per tal de promoure i mantenir efectivament la pau i la seguretat internacionals. Tota generalitat, com ara l'afirmació que les dones són pacificadores, està subjecta a excepció. Algunes dones són faccionalistes ètniques o líders nacionals que fan la guerra; d'altres estan militaritzades pels conflictes i lluiten braç a braç amb els homes, com a guerrilleres i rebels. No obstant això, gairebé cap dona no és comandant militar i rarament se les troba ocupant altres càrrecs de lideratge. Les dones i els infants, però, constitueixen un nombre desproporcionat de civils afectats pels conflictes armats. S'estima que un 80% de totes les persones desplaçades a escala interna i refugiades són dones i infants. Durant un conflicte armat, les dones i les nenes es veuen amenaçades per les violacions i per l'explotació, el tràfic i la humiliació sexuals. Tots els entorns presenten riscos, ja sigui al seu país, quan en fugen, o en camps per a persones desplaçades. La violència sexual té un efecte devastador sobre la vida de les dones i els infants que va des de les malalties de transmissió sexual i la sida/VIH fins a la humiliació i el trauma.

L'ajuda humanitària en els conflictes armats, per tant, hauria d'incloure serveis psicològics i de salut en matèria de procreació, i cal formar els treballadors que formen part d'aquests equips d'ajuda per respondre a les necessitats de les víctimes de la violència sexual. Quan em vaig adreçar al Consell de Seguretat de les Nacions Unides per parlar d'aquest tema en nom del meu país, vaig posar èmfasi en la necessitat d'establir sistemes per informar sobre la violència, els abusos, l'explotació i el tràfic sexuals de dones i nenes en les poblacions militar i civil, que es controlin mitjançant mecanismes de vigilància i seguiment per al personal encarregat del manteniment de la pau, i també mitjançant mecanismes disciplinaris i de supervisió en totes les missions de suport per a la pau.

El personal encarregat del manteniment de la pau ha de complir els estàndards més alts de conducta. La formació en els drets humans internacionals i les lleis humanitàries, incloent-hi la formació de gènere i la instrucció de la seva responsabilitat envers les comunitats civils, hauria de ser una part essencial del procés preparatori. Tots sabem que el personal de l'ONU també ha comès violacions contra dones i infants; aquests delictes han de ser investigats i els autors, castigats.

L'autorització o la perpetració de la violència sexual durant els conflictes armats constitueix una violació del dret internacional. Si aquestes violacions ocorren a gran escala o per raons polítiques, constitueixen un crim contra la humanitat. Els Tribunals Penals Internacionals n'han establert precedents històrics per a l'antiga Iugoslàvia i per a Rwanda. Aquests tribunals, per primera vegada en la història, han castigat la violència sexual en una guerra civil i han establert la violació com un acte de genocidi. El meu país va ser molt actiu a l'hora de negociar l'Estatut de la Cort Penal Internacional, que ja ha entrat en vigor i ara té la capacitat per protegir i

promoure els drets humans de les dones i les nenes. Aquest Estatut també tracta de l'orientació, la rehabilitació i la compensació dels traumes per a les víctimes de crims de guerra i exigeix procediments judicials que tinguin present el gènere i els infants. És amb una gran satisfacció que puc esmentar les eleccions que s'han dut a terme recentment per a la Cort Penal Internacional, en les quals set dels 18 jutges són dones. Em sento molt orgullosa que Liechtenstein hagi participat activament en fer possible aquestes normes de l'Estatut que fan referència a l'elecció dels jutges per tal de disposar-hi d'una representació justa de dones i homes. El Tribunal estableix la seva competència per jutjar els crims de violència sexual, com ara les violacions, l'esclavatge sexual, la prostitució forçosa i l'embaràs forçat com a crims contra la humanitat quan es cometen com a part d'un atac estès o sistemàticament dirigit contra qualsevol població civil.

Encara que la contribució de les dones en la construcció de la pau, la pacificació i la resolució de conflictes cada cop està més reconeguda, el paper de les dones en la diplomàcia preventiva ha estat molt limitat fins ara. Tot i que s'ha de tenir en compte la particular vulnerabilitat de les dones, també hem de subratllar que les dones han de tenir una part activa en la resolució de conflictes i en la construcció de la pau. Avui dia, i en general s'entén que la diplomàcia preventiva suposa abans que res una "diplomàcia de primera línia" assumida per ambaixadors, alts funcionaris del Ministeri d'Afers Exteriors i enviats personals del secretari general. Dins de les Nacions Unides, Liechtenstein, juntament amb els altres països representats per ambaixadores, ha exigint repetidament durant més de cinc anys més nomenaments de dones com a enviades especials i representants especials del secretari general. Estem convençudes que aquests nomenaments tindran un impacte important i catalitzador en el paper de la dona en les situacions de conflicte que estan per venir. Les dones que exerceixen càrrecs de presa de decisions són un model de conducta per a d'altres dones: els donen esperança i les encoratgen a assumir responsabilitats. Les dones tenen unes perspectives sobre els conflictes que difereixen de les dels homes. En major mesura, les dones busquen el consens. Com que les dones són víctimes dels conflictes armats de forma desproporcionada, trobar un camí intermedi que en minimitzi els danys i la victimització és un interès obvi per a elles. Intentar minimitzar-ne el mal també reflecteix els papers tradicionals de les dones com a mares i educadores. Les dones també tendeixen a creure que l'únic que s'aprecia és la ruptura dels estereotips que prolonguen l'hostilitat. A Irlanda, a l'Àfrica, als Balcans i a Amèrica Llatina han estat disposades a unir-se o a dirigir grups locals que travessen barreres. La responsabilitat de les dones envers els infants les dirigeix cap al futur, no a ocupar-se les reivindicacions del passat.

Les conseqüències dels conflictes es fan paleses sovint quan les dones hi intervenen com a líders. Les líders poden unir totes les parts del conflicte per tal de reconstruir les comunitats. Les dones que van testificar davant la Comissió de la Veritat i la Reconciliació de Sud-àfrica, l'ajut social prestat per les dones bòsnies a totes les línies ètniques, les negociacions de les sudaneses per l'alliberament d'hostatges... tot això exemplifica l'activisme de les dones en la pacificació i la conciliació de la pau.

No hi ha dubte que la manera com un país o una comunitat tracta les dones i els infants i en protegeix i promou els drets humans és un dels millors indicadors del respecte que mostren envers les normes i els estàndards internacionals. Invertir en els infants i protegir-los de la violència i de les seqüeles de la violència és la millor forma de prevenció que conec. Reconèixer la necessitat d'una assistència sanitària adequada i una educació exhaustiva hauria de ser un pilar en aquesta campanya, i també tractar el problema mundial de la violència envers els infants. Un pas significatiu en aquest sentit és un projecte que ha dut a terme l'Assemblea General de l'ONU a instància de la Comissió dels drets de l'infant i la Comissió dels drets humans: un estudi exhaustiu a càrrec de l'ONU sobre la violència contra els infants. Aquest estudi en complementa un altre d'existent sobre els infants afectats per la guerra, dirigit per Graça Machel, un estudi que ha estat decisiu a l'hora de canviar la forma com la comunitat internacional veu els infants i els conflictes armats. Junts, aquests estudis proporcionaran una base important per a la defensa intergovernamental, governamental i no governamental, i per a l'acció a escala mundial amb l'objectiu de crear una cultura de prevenció i de no violència que beneficiï realment els infants del món i els adults en què es convertiran.

Hi ha diverses lliçons que hem après de les maneres com les dones dels països desenvolupats estan organitzant i construint una pau duradora:

1. Les dones estan ideant formes innovadores de desafiar l'ús de la tradició com a motiu per a la violència constant. Els grups de dones treballen amb líders religiosos, famílies i comunitats per canviar-ne les actituds i les pràctiques envers la mutilació genital femenina i les anomenades *morts per l'honor*.
2. Les dones estan invertint en educació pública a llarg termini i en campanyes de conscienciació per arribar al cor i a la ment de les persones. Missatges d'impacte ressonen entre els responsables polítics i el públic.
3. Les coses són molt diferents quan es convida les dones a la mesa per la pau. Els en donaré un exemple: el juliol del 2000, la Conferència de la pau de les dones de tots els partits de Burundi va reunir dones de 19 partits polítics, les quals, malgrat les seves diferències, van arribar a 23 acords en tres dies per a la presentació per a les negociacions de pau de Burundi.
4. Les dones estan demostrant que la lluita contra el VIH o la sida és una lluita contra la injustícia i la desigualtat. D'una banda, la infecció de les dones i els índexs de mortalitat estan augmentant a un ritme alarmant; i de l'altra, són les dones i les nenes qui actuen com a «equips de rescat», arrencades de les seves vides, les seves escoles i les seves feines per tal de tenir cura dels malalts i dels moribunds quan els sistemes d'assistència sanitària queden col·lapsats. Hem de reconèixer l'«economia d'atenció», no remunerada i sovint invisible, que mantenen dones que són àvies, mares, germanes i filles.

Els conflictes armats afecten profundament les vides de les dones i poden canviar-ne completament el paper dins de la família, la comunitat i el domini «públic». Les dones en situacions de conflicte són desafidores, i en alguns casos redefeixen la percepció cultural i social dels límits a què estaven sotmeses anteriorment dins de la societat. Per primer cop poden treballar fora de casa, poden ser qui porta els diners a casa, qui pren les decisions i ser els caps de casa, organitzant-se amb altres dones i entrant en l'esfera pública, que sovint està reservada als homes.

Alguns d'aquests canvis de «delegació de poder» poden considerar-se esdeveniments positius per a les dones. No obstant això, s'han de mirar amb la lupa de la pèrdua, la pobresa i les penúries endèmiques de la guerra, i del fet que a moltes societats les dones encara només poden obtenir una posició econòmica i social a través del matrimoni. La manca de possibilitats per casar-se —perquè hi ha pocs homes, pel refús de les dones a causa d'haver patit una violació, o el seu paper en el conflicte— pot tenir enormes implicacions per a les dones. A més, els canvis s'inverteixen amb freqüència en les situacions de postguerra. Normalment s'espera que les dones tornin un altre cop a casa, ja sigui perquè els homes hi han tornat —després de la desmobilització, el desplaçament, etc.— i volen recuperar les seves feines, o perquè la comunitat intenta tornar a la «normalitat» de la situació anterior a la guerra.

M'agradaria tornar a subratllar que necessitem les veus de les dones per influir en un programa per a la seguretat de les persones i la pau. Si hem de trobar solucions sostenibles i a llarg termini per a la violència, s'hi ha d'implicar tothom que hi tingui un interès clau. Les perspectives de les dones influiran en la necessitat desesperada de treballar per una visió de seguretat de les persones, de construir un diàleg mundial sobre la pau i de generar alternatives a la guerra i a la violència. El món ja no pot permetre's més de desatendre els abusos a què les dones i les nenes estan subjectes en els conflictes armats i les seves seqüeles, o de fer cas omís de les contribucions que les dones fan en la cerca de la pau. Ha arribat el moment en què se'ls doni la veu que es mereixen en els processos formals de construcció i conciliació de la pau. La pau i la seguretat sostenibles no s'aconseguiran sense la participació plena i equitativa de les dones.

Quan el Consell de Seguretat va adoptar la resolució pionera 1325 l'octubre del 2000, es va crear una base important per incorporar perspectives de gènere en tot el treball de les Nacions Unides per la pau i la seguretat. Des de llavors, el Consell de Seguretat ha mantingut molta atenció a aquest aspecte clau de la pau i la seguretat internacionals. Aquesta resolució també ha impulsat les Nacions Unides per considerar més críticament la seva pròpia feina quant a les perspectives de gènere. I encara més important: les dones en el seu conjunt arreu del món han adoptat la resolució com una eina efectiva per atraure l'atenció a les seves necessitats i prioritats.

Durant els darrers 50 anys les Nacions Unides ha estat sens dubte l'organització internacional que ha tingut l'impacte més pronunciat sobre el desenvolupament dels drets de les dones arreu del món. Mentre que nosaltres, als països industrialitzats, ens centrem en la igualtat salarial, la igualtat d'oportunitats professionals i guarderies al lloc de treball, les nostres germanes dels països en vies de desenvolupament encara lluiten per algunes de les necessitats més bàsiques, com ara l'accés a l'aigua potable, l'educació per als seus fills i la llibertat de decidir pel que fa a les pràctiques tradicionals. Les Nacions Unides tenen diversos organismes que tracten els temes de gènere, com ara la Divisió per a l'Avenç de la Dona, la Comissió de la Condió Jurídica i Social de la Dona, el Fons de Desenvolupament de les Nacions Unides per a la Dona (UNIFEM), el Fons per a activitats en matèria de població, l'Alt Comissionat per als Drets Humans, l'Alt Comissionat per als Refugiats i el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD).

Avui, a 170 països, l'assoliment de la igualtat de gènere es basa en l'aplicació de la *Convenció sobre l'eliminació de tot tipus de discriminació envers la dona*, del 1979, sovint descrita com una declaració de drets per a les dones. Aquest és l'instrument legal internacional més transcendent per definir el que constitueix la discriminació contra les dones i per establir un programa per a l'acció a escala nacional per tal de posar fi a aquesta discriminació. Els països que han ratificat la Convenció o que s'hi han adherit estan obligats legalment a posar-ne en pràctica les disposicions. També han d'informar les Nacions Unides cada quatre anys sobre les mesures que han pres per complir les seves obligacions respecte del tractat. Mitjançant el Protocol opcional del desembre del 2000, les dones individualment o els grups de dones poden reclamar directament al Comitè per a l'eliminació de tot tipus de discriminació envers la dona, després d'haver exhaurit els recursos nacionals. El Comitè pot dur a terme investigacions sobre les violacions greus o sistemàtiques de la Convenció als països que en són part.

Tots hem avançat molt a l'hora d'aconseguir que es produeixin canvis legals i de conductes en les nostres societats per permetre que les dones tinguin opcions per triar. I en la meua opinió, aquest és l'element crucial: poder triar en comptes d'haver de seguir un camí prescrit. Tant si triem de ser mestresses de casa i tenir cura de les nostres famílies com si volem ser actives com a professionals, és la nostra elecció i la de ningú més. No obstant això, hem de continuar superant reptes: reptes per trobar l'equilibri entre la vida professional i la familiar, i reptes per a les dones que han de treballar en els àmbits dominats pels homes. A molts dels nostres països, el lloc de treball encara ha de ser un lloc més favorable respecte de la família, per tal que les dones ja no es vegin obligades a prendre una decisió cruel i sovint difícil com a persones i haver de triar entre la feina o la família. És important per a nosaltres reconèixer que és molt més beneficiós per a les nostres relacions, per a les nostres societats, per als nostres països, que tots dos, homes i dones, puguin fer-hi la contribució que trien de fer.

Cada any, al març, se celebra el Mes de la Història de la Dona als Estats Units. És una commemoració de les dones valentes del passat que van construir el camí, i de les dones i les nenes d'avui i del futur que passaran per aquests camins i en crearan de nous. Així doncs, deixin-me finalitzar amb certes reflexions sobre una de les moltes dones remarcables del segle xx: Eleanor Roosevelt. Va lluitar ferventment per la causa de les dones. Va desafiar no només les institucions que refusaven o limitaven el paper de les dones, sinó també les mateixes dones per tal que expandissin els seus horitzons, i ella en va ser l'exemple perfecte. Va ser la primera dona en parlar en una convenció política internacional, va assistir regularment a conferències de premsa per compartir-hi les seves opinions polítiques, i va compartir la seva opinió sobre la humanitat en una columna d'un diari d'important distribució. Va ampliar el seu àmbit

d'inquietuds i va dirigir les seves energies per exercir pressió en favor dels drets humans arreu del món. Va presidir la Comissió de les Nacions Unides dels drets humans i va provocar la Declaració Universal dels Drets Humans, que es va adoptar el 1948. I m'agradaria concloure amb el missatge senzill que ella va compartir: Eleanor Roosevelt volia que el gènere humà deixés de mirar un home o una dona des del punt de vista del gènere, la religió o el color i comencés a respectar la persona que hi ha dins de cada ésser humà.